

# Waardering en resultaatbepaling van financiële instrumenten

## volgens IAS 39 en ontwerp-Richtlijn 290a

Pieter Veuger

**SAMENVATTING** IAS 39 introduceert binnen de International Accounting Standards nieuwe beginselen op het gebied van waardering en resultaatbepaling van financiële instrumenten. IAS 39 definieert zes categorieën financiële instrumenten, vier actief categorieën, twee passief. Categorisering vindt plaats om vervolgens verschillen in waardering en resultaatbepaling voor te schrijven. Bij deze waardering is het reëlewaardebegrip een belangrijk concept. In het voorjaar van 2001 heeft de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) een discussiememorandum uitgegeven met als onderwerp de implementatie van IAS 39 in de Richtlijnen. IAS 39 wordt wel een tussenstandaard genoemd, omdat inmiddels door de zogenaamde Joint Working Group (JWG), waarvan ook het International Accounting Standards Board (IASB) deel uitmaakt, wordt gewerkt aan een nieuwe standaard die voor alle financiële instrumenten reële waarde voorschrijft.

### 1 Inleiding

De regels voor de verslaggeving van financiële instrumenten binnen IAS zijn te vinden in IAS 32 en IAS 39. IAS 39 introduceert binnen de International Accounting Standards nieuwe beginselen op het gebied van waardering en resultaatbepaling van financiële instrumenten en moet vanaf 1 januari 2002

worden toegepast. Het reëlewaardeconcept doet zijn intrede in de waardering en resultaatbepaling van bepaalde financiële instrumenten. De Standaard is veelomvattend en complex te noemen. Er is een hybride waardering van financiële instrumenten ontstaan waarin bepaalde instrumenten op reële waarde, en andere instrumenten op geamortiseerde kostprijs worden gewaardeerd. Waardering is niet alleen afhankelijk van het type financieel instrument, maar kan ook door de wijze van ontstaan of de intentie van management een waarderingsgrondslag krijgen.

Nederlandse ondernemingen hebben momenteel slechts te maken met IAS 32. Deze Standaard is vrijwel ongewijzigd opgenomen in Hoofdstuk 290 van de Richtlijnen. Met de introductie van IAS 32 in 1995 door de IASB is vastgesteld waaraan de presentatie in de balans en winst- en verliesrekening en de toelichting op de jaarrekening op het gebied van financiële instrumenten moet voldoen. Hoewel ontwerp-Richtlijn 290a zijn schaduw vooruit lijkt te werpen, was tot voor kort toepassing van deze ontwerp-Richtlijn gebaseerd op IAS 39 niet zomaar toepasbaar in de Nederlandse context. De wet stond het waarderen van financiële instrumenten op reële waarde nog niet toe. Inmiddels zijn de wettelijke kaders onder invloed van de aanpassing van de EU-richtlijnen aan het schuiven.

IAS 32 behandelt de classificatie van financiële instrumenten als eigen vermogen of vreemd vermogen (inclusief voorschriften omtrent de splitsing van hybride instrumenten), het salderen van activa en passiva en toelichtingen omtrent renterisico, kredietrisico en de reële waarde van financiële instrumenten (zowel primaire als afgeleide financiële instrumenten). De vereiste toelichting is zeer vergaand. Deze

Drs. P.F.J. Veuger RA, MCT is als senior manager werkzaam bij PricewaterhouseCoopers N.V. in Amsterdam. Hij is één van de projectbegeleiders voor de implementatie van IAS 39 in de Richtlijnen voor de Raad van de Jaarverslaggeving en is lid van de commissie Financiële Instrumenten van de Raad.

toelichting heeft niet alleen betrekking op specifieke posities, maar verlangt ook een algemene uiteenzetting van de mate waarin een onderneming gebruikmaakt van financiële instrumenten, welke bedrijfsdoeleinden daarmee worden gediend en de daaraan verbonden risico's.

De Raad voor de Jaarverslaggeving is voornemens IAS 39 in de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving te implementeren. Hiertoe heeft de Raad in maart 2001 een Discussiememorandum opgesteld en is in de Jaareditie 2001 van de Richtlijnen een ontwerp-Richtlijn op basis van IAS 39 opgenomen.

Begin 2001 is de Joint Working Group echter alweer met een draft Standard gekomen die veel verder gaat. De Joint Working Group is opgericht om een standaard voor verslaggeving van financiële instrumenten op reële waarde voor te bereiden en bestaat uit vertegenwoordigers van vaststellers van verslaggevingsstandaarden in diverse landen.

Hoever dringt het reëlewaardeconcept in de nabije toekomst door in de verslaggeving van financiële instrumenten? Op deze vraag wordt in dit artikel antwoord gegeven.

Eerst wordt in paragraaf 2 van dit artikel inzicht gegeven in de in IAS 39 onderscheiden categorieën van financiële instrumenten. Daarna wordt in paragraaf 3 de waardering en resultaatbepaling van financiële instrumenten van de verschillende categorieën uiteengezet, in paragraaf 4 gevolgd door een aantal aandachtspunten die hieraan ten grondslag liggen. Na aandacht te hebben geschonken aan ontwerp-Richtlijn 290a in paragraaf 5, wordt in paragraaf 6 afgesloten met de bespreking van waardering en resultaatbepaling volgens de ideeën van de Joint Working Group.

## 2 Financiële instrumenten volgens IAS 39

### 2.1 De begrippen financieel instrument en reële waarde

#### 2.1.1 Financieel instrument

Het begrip financieel instrument is binnen de International Accounting Standards (IAS) ruim gedefinieerd en raakt zowel de actief- als de passiefzijde van de balans. Primaire financiële instrumenten als kas en bank, debiteuren en crediteuren, en langlopende leningen vallen onder dit begrip, maar ook derivaten, ook wel afgeleide financiële instrumenten genoemd.

Volgens de definities van de IAS 32 is een financieel instrument gedefinieerd als 'een overeenkomst die

leidt tot een financieel actief bij een partij en een financieel passivum of een eigenvermogeninstrument bij een andere partij'.

Een financieel actief is elk actief dat bestaat uit liquide middelen, een overeengekomen recht om liquide middelen of een ander financieel actief van een andere partij te ontvangen (bijvoorbeeld obligaties of handelsvorderingen), een overeengekomen recht om financiële instrumenten met een andere partij te ruilen onder voorwaarden die potentieel voordelig zijn, of een eigenvermogeninstrument in een andere partij. Volgens IAS 32 is een eigenvermogeninstrument elke overeenkomst die het overblijvend recht omvat op een aandeel in de activa van een partij, na aftrek van alle verplichtingen.

Een financieel passivum is elke overeengekomen verplichting om liquide middelen of een ander financieel actief aan een andere partij over te dragen, of financiële instrumenten te ruilen met een andere partij onder voorwaarden die potentieel nadelig zijn.

Omdat IAS 39 onderscheid maakt in de waardering van derivaten en bepaalde primaire financiële instrumenten, geeft deze Standaard de definitie van een derivaat. Volgens deze definitie is een derivaat een financieel instrument met drie kenmerken. Ten eerste is het een contract met een bepaalde looptijd. Verder is er geen of nauwelijks initiële investering nodig. Ten derde is de reële waarde van het instrument afhankelijk van een 'onderliggend' (underlying). Een bepaalde rente, aandeel, grondstoffenprijs of valuta zijn voorbeelden van een onderliggend.

#### 2.1.2 Reële waarde

Reële waarde is een belangrijke waarderingsgrondslag binnen IAS 39. De reële waarde is het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een verplichting kan worden afgewikkeld, tussen ter zake goed geïnformeerde, tot een transactie bereid zijnde partijen die onafhankelijk van elkaar zijn. Reële waarde is een vorm van actuele waarde.

De bepaling van de reële waarde van financiële instrumenten zou moeten plaatsvinden volgens een bepaalde hiërarchie. Als eerste dient de reële waarde te worden bepaald aan de hand van de marktwaarde van het instrument zelf of van identiek gelijke instrumenten. Indien zulke prijzen niet beschikbaar zijn, dient de marktwaarde van soortgelijke instrumenten te worden gebruikt met de juiste aanpassingen voor het verschil. Ten slotte dient, indien de reële waarde niet kan worden bepaald aan de hand van beschikbare marktprijzen, de reële waarde te worden geschat door gebruik te maken van waarderingstechnieken. Deze waarderingstechnieken moeten consistent zijn

met geaccepteerde economische waarderingsmethoden. Voorbeelden van waarderingstechnieken zijn de discounted cash flow-methode (DCF) en het optie-waarderingsmodel van Black & Scholes.

## 2.2 Reikwijdte van IAS 39

IAS 39 geeft voorschriften voor een grote variëteit aan financiële instrumenten. Te noemen zijn derivaten, de investering van een vennootschap in eigen- en vreemdvermogencomponenten, financiële activa en financiële passiva die onderdeel uitmaken van de handelsportefeuille en het eigen vermogen van de vennootschap. De standaard heeft ook betrekking op instrumenten met een korte looptijd, zoals handelsdebiteuren en -crediteuren, alhoewel de impact op de behandeling van deze instrumenten naar alle waarschijnlijkheid gering zal zijn (de waarderingsgrondslag voor deze instrumenten blijft in beginsel kostprijs).

IAS 39 geldt voor alle ondernemingen en in principe ook voor alle financiële instrumenten. De van IAS 39 uitgezonderde financiële instrumenten komen overeen met de uitzonderingen die in IAS 32 zijn opgenomen. Het gaat hierbij met name om:

- belangen in groepsmaatschappijen;
- belangen in overige deelnemingen waarop invloed van betekenis wordt uitgeoefend op het zakelijke en financiële beleid;
- verplichtingen voortvloeiend uit aanspraken uit hoofde van pensioenen en soortgelijke regelingen;
- verplichtingen van werkgevers voor het verstrekken van opties aan werknemers en de inkoop van aandelen ten behoeve van werknemers;
- verplichtingen uit hoofde van verzekeringscontracten.

Een enkel contracttype, goederencontracten die netto worden afgehandeld ('settled'), viel niet binnen de scope van IAS 32, wel binnen de scope van IAS 39.

## 2.3 Categoriëring van financiële instrumenten volgens IAS 39

IAS 39 definieert zes categorieën financiële instrumenten, vier actief categorieën, twee passief.

Categorieën financiële activa:

- a Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa: deze financiële activa zijn voornamelijk verworven of aangegaan met het doel winst te behalen uit prijschommelingen op korte termijn of uit handelsmarge. Een financieel actief dient te worden geclassifi-

ceerd als aangehouden voor handelsdoeleinden indien het onderdeel uitmaakt van een portefeuille waarvoor aanwijzingen bestaan van handel ('een recent, feitelijk patroon van winstnemingen op korte termijn'). Afgeleide financiële activa ('derivaten') worden in principe steeds geacht te worden aangehouden voor handelsdoeleinden.

- b Leningen en vorderingen gecreëerd door de rechtspersoon: dit zijn financiële activa die de rechtspersoon creëert door rechtstreeks aan de debiteur liquide middelen, goederen of diensten te verschaffen, met uitzondering van die welke de rechtspersoon creëert met het oogmerk deze onmiddellijk of op korte termijn te verkopen. Deze laatste dienen te worden geclassificeerd als aangehouden voor handelsdoeleinden.
- c Tot einde looptijd aangehouden ('held to maturity') beleggingen: dit zijn financiële activa met vaste of bepaalde betalingen en een vaste looptijd waarvan de rechtspersoon stellig voornemens en in staat is deze aan te houden tot het einde van de looptijd.
- d Voor verkoop beschikbare financiële activa ('available for sale'): dit behelst in feite de restcategorie financiële activa. Het betreft die financiële activa die niet worden gerekend tot (a) voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa, (b) leningen en vorderingen gecreëerd door de rechtspersoon, of (c) tot einde looptijd aangehouden beleggingen.

Categorieën financiële passiva:

- e Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële passiva: deze financiële passiva zijn, analoog naar voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa, voornamelijk verworven of aangegaan met het doel winst te behalen uit prijschommelingen op korte termijn of uit handelsmarge. Afgeleide financiële passiva (derivaten) worden in principe steeds geacht te worden aangehouden voor handelsdoeleinden.
- f Alle overige financiële passiva.

Enkele voorbeelden van financiële instrumenten behorende tot de diverse categorieën:

- Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa: aandelen in de handelsportefeuille van een bank.
- Afgeleide financiële instrumenten (derivaten): valuta-termijncontracten, rente swaps en aandelenopties.
- Leningen en vorderingen gecreëerd door de rechtspersoon: handelsdebiteuren van een groothandel, leningen verstrekt door een bank.
- Tot einde looptijd aangehouden beleggingen: obligaties door een levensverzekeraar tot aflossing aangehouden ter dekking van verzekeringsverplichtingen.
- Voor verkoop beschikbare financiële activa: aandelen gehouden zonder oogmerk van handel.

- Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële passiva: een short positie in aandelen in de handelsportefeuille van een bank.
- Alle overige financiële passiva: ondernemingsfinanciering door middel van een hypothecaire lening.

Voor de diverse categorieën gelden verschillende grondslagen voor waardering en resultaatbepaling.

#### *Voorwaarden held to maturity*

Willen financiële activa kwalificeren als tot het einde van de looptijd aangehouden, dan dient aan strenge voorwaarden te worden voldaan. De onderneming moet niet alleen de intentie hebben om de instrumenten tot het einde van de looptijd aan te houden, maar moet daar ook toe in staat zijn. Dat wil zeggen dat de onderneming over voldoende financiering moet beschikken en er mogen geen juridische of andere belemmeringen zijn om het aanhouden tot aflossingsdatum waar te kunnen maken. De intentie ten aanzien van deze instrumenten mag gedurende de looptijd niet veranderen. Als een deel van de portefeuille om wat voor reden dan ook voortijdig wordt verkocht, stelt de standaard dat dan de gehele portefeuille niet meer als ‘Tot einde looptijd aan te houden’-portefeuille mag worden verantwoord in dat verslagjaar alsmede in de twee jaren daarna. Deze regel geldt niet als de verkoop zeer dicht bij de aflossingsdatum plaatsvindt of nadat reeds bijna alle gelden zijn ontvangen, zodat het instrument nauwelijks aan waardeveranderingen onderhevig is, dan wel als de verkoop te maken heeft met een bijzondere, buitengewone gebeurtenis die geheel buiten de invloedssfeer ligt van de onderneming. Voorbeelden van dat laatste zijn een fusie, een belangrijke acquisitie of de verkoop van een segment als gevolg waarvan de verkoop van een deel van de ‘Tot het einde looptijd aan te houden’-portefeuille noodzakelijk wordt teneinde de rentepositie of de kredietrisicopositie op het voor de ‘nieuwe’ onderneming gewenste niveau te handhaven.

## **3 Waardering en resultaatbepaling per categorie financieel instrument**

### **3.1 Algemene waarderingsregels voor financiële instrumenten volgens IAS 39**

#### *Alle financiële instrumenten moeten op de balans*

IAS 39 bepaalt dat alle financiële instrumenten op de balans moeten worden opgenomen. Dit betekent dus dat ook alle derivaten op de balans zullen verschijnen. Dit is met name een wijziging voor derivaten die worden gebruikt ter afdekking van geprognosticeerde

toekomstige transacties. Derivaten die voor dit doel zijn afgesloten, blijven thans onder de historische regels dan wel praktijken veelal buiten de balans.

#### *Bij initiële waardering: kostprijs gelijk aan reële waarde*

De financiële instrumenten worden bij verwerving gewaardeerd op kostprijs, die op dat moment gelijk wordt gesteld aan de reële waarde van hetgeen ter verkrijging van het instrument wordt opgeofferd (actief) of verkregen (passief).

### **3.2 Vervolgwaardering van financiële instrumenten**

Financiële activa als handelsinstrumenten (inclusief alle derivaten) en financiële activa ‘beschikbaar voor verkoop’ worden op elke balansdatum geherwaardeerd naar reële waarde.

Kostprijswaardering wordt op de volgende categorieën financiële instrumenten toegepast:

- leningen en vorderingen gecreëerd door de rechtspersoon;
- tot het einde van de looptijd aangehouden beleggingen;
- financiële activa waarvan de reële waarde niet op betrouwbare wijze kan worden vastgesteld.

Volgens de IASB mag maar bij zeer grote uitzondering gebruik worden gemaakt van deze laatste categorie.

Aan de passiefzijde worden van de financiële instrumenten alleen passiva derivaten en financiële passiva die zijn aangehouden voor handelsdoeleinden op reële waarde gewaardeerd. Alle overige passiefinstrumenten blijven gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs.

#### *Verwerking waarderingsverschillen*

In principe vindt elke (her)waardering naar reële waarde via de winst- en verliesrekening plaats. Voor wat betreft de verwerking van de waarderingsverschillen bij waardering op reële waarde laat IAS 39 voor de categorie ‘beschikbaar voor verkoop’ de volgende eenmalige en ondernemingsbrede keuze open:

- alle waarderingsverschillen worden in de winst- en verliesrekening verwerkt, óf
- worden waarderingsverschillen rechtstreeks in het eigen vermogen verwerkt tot het moment van realisatie of eerdere impairment, dan wordt het (netto) gerealiseerde verschil vanuit het vermogen in de winst- en verliesrekening gebracht (gerekycled).

Zoals al eerder gesteld worden derivaten ingedeeld in de categorie ‘voor handelsdoeleinden’ en derhalve worden deze op reële waarde gewaardeerd, waarbij de

waarderingsverschillen in de winst- en verliesrekening worden verantwoord.

De IASB standaarden met betrekking tot financiële instrumenten zijn nu in essentie consistent met US GAAP, hoewel US GAAP gedetailleerder is in de behandeling van deze instrumenten. Er bestaat een aantal kleine verschillen tussen beide sets van verslaggevingsregels.

Tabel 1 bevat een recapitulatie van de waardering en van de verwerking van waarderingsverschillen.

In deze paragraaf is afgezien van de bespreking van waardering en resultaatbepaling van financiële instrumenten die onderdeel zijn van een hedge accounting relatie. Hedge accounting wordt specifiek besproken in Hofsté (2002, in dit nummer van het MAB).

## 4 Belangrijke aandachtspunten met betrekking tot waardering

De relatief hoge complexiteit en uitgebreidheid van IAS 39 zorgt voor de noodzaak van aanzienlijke studie en voorbereiding door zowel opstellers als gebruikers van financiële verslaggeving.

Enkele belangrijke aandachtspunten ten aanzien van waardering volgens IAS 39 worden in deze paragraaf naar voren gebracht.

### 4.1 De betrouwbaarheid van de bepaling van reële waarde

De reële waarde van een instrument is niet altijd gemakkelijk te bepalen. Dit geldt met name voor niet-genoteerde of slechts beperkt aangegeven instrumenten. De toegenomen transparantie in de markt en het gebruik van waarderingsmodellen vermindert dit probleem.

Instrumenten waarvan de reële waarde niet met een voldoende mate van betrouwbaarheid kunnen worden bepaald, worden niet op reële waarde gewaardeerd, maar op kostprijs. Deze uitzonderingsbepaling geldt voor alle categorieën financiële activa en financiële passiva die in beginsel tegen reële waarde moeten worden gewaardeerd. In de standaard wordt erkend dat er situaties of omstandigheden kunnen zijn waarin het niet mogelijk is om een voldoende betrouwbare waardering in de markt te vinden of te bepalen. In dat geval rest slechts de historische kostprijs als alternatief. Het is echter niet zo dat in alle situaties waarin er geen marktprijs voorhanden is, naar deze uitweg kan worden gegrepen.

IAS 39 stelt namelijk expliciet dat het slechts in uitzonderlijke situaties niet mogelijk zal zijn de reële waarde voldoende betrouwbaar te bepalen, namelijk als een waarde moet worden bepaald van een aandeel of een derivaat afgeleid van een aandeel dat niet op een beurs is genoteerd. Om verder te voorkomen dat

**Tabel 1**

| Categorie                                                                      | Balanswaardering (afgezien van elementen van een hedge relatie onder hedge accounting) | Verwerking van waardeverschillen ten opzichte van vorige balanswaardering (afgezien van elementen van een hedge relatie onder hedge accounting) |
|--------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| a) Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa (inclusief derivaten)  | Reële waarde                                                                           | Winst- en verliesrekening                                                                                                                       |
| b) Leningen en vorderingen gecreëerd door de rechtspersoon                     | Geamortiseerde kostprijs                                                               | Winst- en verliesrekening                                                                                                                       |
| c) Tot einde looptijd aangehouden beleggingen                                  | Geamortiseerde kostprijs                                                               | Winst- en verliesrekening                                                                                                                       |
| d) Voor verkoop beschikbare financiële activa                                  | Reële waarde                                                                           | Enmalige keuze voor verwerking direct in de winst- en verliesrekening of rechtstreeks in het eigen vermogen tot het moment van realisatie       |
| e) Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële passiva (inclusief derivaten) | Reële waarde                                                                           | Winst- en verliesrekening                                                                                                                       |
| f) Overige financiële passiva                                                  | Geamortiseerde kostprijs                                                               | Winst- en verliesrekening                                                                                                                       |

vaak van deze uitzondering gebruik wordt gemaakt, gelden additionele eisen voor de toelichting in een dergelijke situatie.

#### 4.2 De effectieve rentemethode

In geval van rentedragende activa en rentedragende financiële passiva kan de historische kostprijs verschillen van de nominale waarde van het actief dan wel passief omdat de couponrente anders luidt dan de marktrente op moment van aankoop of uitgifte (uitgifte met agio of disagio). Het actief of de verplichting wordt dan gewaardeerd tegen de zogenaamde geamortiseerde kostprijs, dat wil zeggen de kostprijs wordt gedurende de looptijd van het instrument verhoogd of verlaagd tot aan de nominale waarde op basis van de effectieverentemethode. In de winst- en verliesrekening wordt gedurende de looptijd van het instrument de effectieve rente, zijnde de interne rentevoet bij het aangaan van het instrument, in de winst- en verliesrekening verantwoord.

De effectieve rentemethode die IAS 39 voorschrijft, zorgt dus voor een gelijkblijvend percentage van amortisering (ten opzichte van het ontvangen bedrag) gedurende de amortisering van het agio of disagio. Dit is een verandering ten opzichte van de tot vóór IAS 39 gebruikelijke methode, waarbij periodiek een nominaal gelijk bedrag geamortiseerd werd en er in absolute bedragen een constante last/bate in de winst- en verliesrekening gebracht werd (namelijk de afschrijving dan wel vrijval van agio en disagio).

#### 4.3 Transactiekosten

Om partij te worden in een financieel instrument, ontstaan in het algemeen transactiekosten. Als voorbeelden van transactiekosten kunnen worden genoemd provisies betaald aan tussenpersonen, adviseurs, brokers en handelaren; heffingen van toezichthouders en effectenbeurzen en overdrachts- en andere belastingen. Onder transactiekosten zijn niet begrepen agio en disagio op schuldpapier, financieringskosten, of toegerekende interne administratiekosten of kosten van het aanhouden van financiële instrumenten. Transactiekosten kunnen expliciet zichtbaar zijn, of een integraal onderdeel zijn van de overeengekomen prijs.

Transactiekosten maken deel uit van de eerste waardering bij opname van het financiële instrument. Bij vervolgwaardering zal, indien het financieel instrument op reële waarde wordt gewaardeerd, geen rekening meer worden gehouden met transactiekosten.

Dit betekent dat de transactiekosten in de periode voorafgaand aan de eerste (tussentijdse) balans in de winst- en verliesrekening worden gebracht.

#### 4.4 Hedge accounting

Hedge accounting is het volgens dezelfde waardeeringsgrondslagen en met dezelfde timing opnemen van een hedged item (hedged item-positie waarvan het risico door middel van een hedge-transactie is afgedekt) en een hedge-instrument (financieel instrument gebruikt ter dekking van het financieel risico van een hedge item) in de jaarrekening.

Door hedge accounting worden de twee elementen van een hedge-relatie dus symmetrisch gepresenteerd, door afwijking van de basisregels.

Omdat Hofsté (2002, in dit nummer van het MAB) ingaat op hedge accounting, wordt hieraan in dit artikel verder geen aandacht besteed.

## 5 Ontwerp-Richtlijn 290a

In het voorjaar van 2001 heeft de RJ een discussiememorandum uitgegeven met als onderwerp de implementatie van IAS 39 in de Richtlijnen. Het discussiememorandum ging vergezeld van een ontwerp-Richtlijn (290a), zijnde de bewerkte vertaling van IAS 39 die de RJ voorstelt te zijner tijd te integreren in hoofdstuk 290 van de Richtlijnen. Dit zou betekenen dat de RJ komt tot één geïntegreerde Richtlijn op basis van IAS 32 en IAS 39. De RJ heeft er voor gekozen om door middel van het uitgeven van een memorandum de discussie over de implementatie van IAS 39 in de Richtlijnen te ondersteunen. Het discussiememorandum had een driedelig doel:

- Het geven van uitleg over de inhoud van IAS 39, door het verstrekken van een overzicht van de hoofdlijnen van de standaard en een aantal uitgewerkte voorbeelden van hedge accounting, waarin de verwerking onder IAS 39 wordt vergeleken met die onder toepassing van de Richtlijnen dan wel met de huidige praktijk.
- Een voorstel doen voor de implementatie van IAS 39 door middel van een bewerkte vertaling die als ontwerp-Richtlijn bij het discussiememorandum is gevoegd.
- Het stimuleren van commentaar op het implementatievoorstel door middel van het stellen van een aantal vragen over controversiële onderwerpen in de standaard.

De commentaarperiode van het discussiememorandum is op 1 juni 2001 gesloten. De RJ had gesteld dat indien er tijdens de commentaarperiode in de ogen

van de RJ geen principieel nieuwe punten naar voren worden gebracht, hij zich de mogelijkheid voorbehoudt om geen ontwerprijtlijn uit te brengen, maar direct een definitieve richtlijn.

Op basis van het discussiememorandum is het te verwachten dat de RJ ten aanzien van waardering en resultaatbepaling verschillen met IAS 39 overweegt. Mogelijk betreft dit:

- Het verruimen van de definitie van de 'tot aan einde looptijd aan te houden'-portefeuille om het amortiseren van ruilresultaten op transacties in de beleggingsportefeuilles mogelijk te maken, zoals thans op basis van de Europese richtlijnen en op basis van de Nederlandse wet en Richtlijnen mogelijk is voor banken en verzekeringsmaatschappijen. Binnen de regels van IAS 39 zou het creëren van ruilresultaten kunnen leiden tot 'besmetting' (tainting) van de portefeuille, waarna de portefeuille vervalt tot 'beschikbaar voor verkoop' (waardoor waardering op reële waarde noodzakelijk wordt).
- Het verruimen van de mogelijkheid voor het toepassen van waardering op reële waarde voor financiële instrumenten die thans binnen IAS 39 op geamortiseerde kostprijs moeten worden gewaardeerd.

Het Improvements Project van de IASB (verwezen wordt naar paragraaf 6 van dit artikel) kan ook invloed hebben op de uiteindelijke richtlijn omtrent financiële instrumenten. Een aantal mogelijke aanpassingen binnen dit project komt bovendien naar verwachting (gedeeltelijk) tegemoet aan commentaar zoals door de RJ als commentaar op het discussiememorandum ontvangen.

## 6 Improvements Project en Joint Working Group

### 6.1 Improvements Project

IAS 39 is bij uitgifte in december 1998 aangeduid als een interim standaard. Aangezien thans de verwachting bestaat dat IAS 39 een langer leven beschoren is dan destijds verwacht, heeft de IASB besloten om in het kader van het 'Improvements project' ook IAS 39 te onderwerpen aan een aantal verbeteringen.

De doelstellingen van deze verbeteringen zijn daar waar mogelijk vereenvoudiging van de standaard, meer ruimte bieden voor het toepassen van reële waarde, het verminderen van verschillen met US GAAP en verduidelijking van de standaard aan de hand van integratie van de vragen en antwoorden uitgegeven door de Implementation Guidance Committee van de IASB.

Op het moment van schrijven van dit artikel bestaat

de verwachting dat begin 2002 een exposure draft tegemoet kan worden gezien.

### 6.2 Joint Working Group

Zoals hierboven al vermeld, wordt IAS 39 wel een tussenstandaard genoemd omdat inmiddels door de zogenaamde Joint Working Group (JWG), waarvan ook de IASB deel uitmaakt, wordt gewerkt aan een nieuwe standaard.

Uitgangspunten van de JWG:

- a Alle financiële instrumenten, ook de derivaten, moeten op de balans worden opgenomen.
- b Alle instrumenten moeten tegen reële waarde (marktwarde) worden gewaardeerd.
- c Alle waarderingsverschillen, ook de ongerealiseerde winsten, moeten in de winst- en verliesrekening worden verwerkt.

Door deze opzet zou de praktijk van hedge accounting voor fair-value hedge-relaties, waarbij een hedge-instrument op dezelfde wijze in de jaarrekening wordt verwerkt als het hedged item, tot het verleden kunnen behoren omdat de afgedekte positie en het afdekkinginstrument sowieso al op dezelfde wijze en met de zelfde timing in de balans en winst- en verliesrekening zouden moeten worden verwerkt.

De voorstanders van de voorstellen van de JWG benadrukken dat door het consequent toepassen van het begrip 'reële waarde' de vergelijkbaarheid en het inzicht van de jaarrekeningen worden vergroot. Voorwaarde is dan wel dat de reële waarde op voldoende betrouwbare en objectieve wijze kan worden bepaald.

De voorstellen van de JWG veroorzaken discussie op enkele belangrijke principiële punten:

- Tot het einde van de looptijd aan te houden financiële activa: relevantie van waarderingsgrondslagen is een belangrijk discussiepunt met betrekking tot leningen aangehouden tot het einde van de looptijd. De reële waarde van leningen aangehouden tot het einde van de looptijd is uiteindelijk bij de aflossing de nominale waarde van de lening. Dit bedrag is dus het bij aanvang van de transactie geleende bedrag wat uiteindelijk weer terugbetaald dient te worden. Tussentijdse herwaardering van een dergelijke lening tegen reële waarde zal dus kunnen resulteren in volatiliteit in de winst- en verliesrekening, terwijl de waarde aan het eind van de looptijd gelijk is aan de waarde aan het begin van de looptijd, namelijk de nominale waarde. Bij de zin van het tussentijds waarderen op reële

waarde van dergelijke leningen kunnen daarom vraagtekens worden gezet.

- Verschillende waarderingsgrondslagen: indien na acceptatie van de JWG-voorstellen enkel financiële instrumenten in de jaarrekening op reële waarde worden gewaardeerd, kan een mismatch in balanswaardering ontstaan, mogelijk resulterend in volatiliteit in de winst- en verliesrekening. Ontvangen leningen (financiële passiva) kunnen worden gebruikt ter financiering van diverse doeleinden. Indien financiële passiva worden gebruikt ter financiering van financiële activa waarbij beide posities tegen reële waarde worden gewaardeerd, zullen de mutaties in reële waarde wellicht invers zijn ten opzichte van elkaar. Echter wanneer financiële passiva worden gebruikt om niet-financiële activa te financieren, zou sprake kunnen zijn van gebruik van verschillende waarderingsgrondslagen in de balans.
- Kredietwaardigheid van de onderneming: de kredietwaardigheid van de eigen onderneming is een element in de reëlewaardebepaling van leningen aan de passiefzijde van de balans. Als de kredietwaardigheid van de eigen onderneming wijzigt, muteert de reële waarde van de passieflening. Indien in de leningsovereenkomst geen bepaling is opgenomen dat de interest marktconform dient te worden aangepast bij veranderingen van de kredietwaardigheid, zal een verslechtering van de kredietwaardigheid leiden tot verantwoording van een bate in de winst- en verliesrekening. Het is lastig om dit concept te accepteren in combinatie met de going concern-gedachte.

## 7 Samenvatting en conclusies

Verslaggevingsregels voor financiële instrumenten ondergaan momenteel grote veranderingen. Reële waarde is een waarderingsgrondslag die volgens IAS 39 moet worden toegepast voor de waardering van een aantal categorieën financiële activa en passiva zoals derivaten, handelsinstrumenten en financiële activa 'beschikbaar voor verkoop'. Alle overige categorieën financiële activa en passiva blijven op basis van kostprijs gewaardeerd worden. Door de opzet van IAS 39 ontstaat het naast elkaar gebruiken van meerdere waarderingsgrondslagen voor financiële instrumenten in de verslaggeving. De introductie van regels voor waardering en resultaatbepaling van financiële instrumenten was nodig om vergelijkbaarheid en transparantie te vergroten. Helaas neemt de complexiteit van de verslaggevingsregels er enorm door toe. ■

## Literatuur

- Bleker, R. den, (2001), Voorstellen Joint Working Group, in: *Spotlight*, nr. 3, december.
- Hofsté, P.H.M., (2002), De toepassing van hedge accounting onder IAS, in: *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 76, nr. 4, april.
- International Accounting Standards Board, (1995), *International Accounting Standard 32, Financial Instruments: Presentation and Disclosure*.
- International Accounting Standards Board, (1998), *International Accounting Standard 39, Financial Instruments: Recognition and Measurement*.
- International Accounting Standards Board and Joint Working Group of Standard Setters, (2000), *Draft Standard and Basis for Conclusions – Accounting for Financial Instruments and Similar Items*, December.
- Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, (2001), *Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving*, hoofdstuk 290, editie 2001.
- Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, (2001), *Discussiememorandum Financiële Instrumenten en Ontwerprichtlijn 290a Financiële instrumenten, verwerking en waardering*.
- Roon, J.B. van en P.F.J. Veuger, (2001), Hedge Accounting, in: *Spotlight*, nr. 2, mei.